

MUSTAFA KEMAL PAŞA’NIN KURDURTTUĞU KOMÜNİST PARTİ

2 Kasım 2024

Yıldırım Koç

Mustafa Kemal Paşa’nın 1920 yılında Ankara’da kurduğunu ve 3 – 4 ay sonra tasfiye ettirdiği (Resmi) Türkiye Komünist Fırkası, Paşa’nın, derenin taşıyla derenin kuşunu vurduğu çok başarılı bir operasyonudur.

Mustafa Kemal Paşa, 18 Ekim 1920 tarihinde Ankara’da Hakkı Behiç Bey’e bir komünist parti kurdu. Hakkı Behiç Bey, 20 Kasım 1921 tarihinde Rauf Bey’e yazdığı mektupta bu konuyu şöyle anlatmaktadır: “Bir müddet sonra Mustafa Kemal Paşa (Komünist) namı ile ve tamamen Rus İnkılabının aynını istihdaf etmek (amaçlamak,YK) şartı ile bir fırka teşkilini (kurulmasını,YK) teklif etti.” (Akbulut, Erden-Tunçay, Mete, *Türkiye Halk İştirakiyon Fırkası, 1920-1923, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2007;63*).

Partinin önder kadrosu içinde Tevfik Rüştü (Aras), Mahmut Esat (Bozkurt), Yunus Nadi (Abaloğlu), Kılıç Ali, Hakkı Behiç (Bayıç), Refik (Koraltan) gibi önemli kişiler vardı. Partiyi kuran kadroların çok büyük bölümü ve önder kişileri İttihatçıydı.

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa’nın Batı Cephesi Kumandanı Ali Fuat Paşa’ya 31 Ekim 1920 tarihli mektubunda bu gelişme şu şekilde anlatılmaktadır:

“Komünistliğin memleketimizde değil, henüz Rusya’da bile tatbik kabiliyeti hakkında açık kanaatler hasıl olamadığı anlaşılmaktadır. Bununla beraber, dahilden ve hariçten muhtelif maksatlarla bu cereyanın memleketimiz dahiline girmekte olduğu ve buna karşı makul tedbir alınmadığı takdirde milletin pek ziyade muhtaç olduğu birlik ve sükûnunu ihlal eden (bozan,YK) ahvalin (durumların,YK) ortaya çıkması da imkân dairesinde görülmüştü. En makul ve tabii tedbir olarak akli başında arkadaşlardan, hükümetin malumatı altında bir Türkiye Komünist Fırkası teşkil ettirmek olacağı düşünüldü. Bu takdirde memlekette bu fikirle alakalı bütün cereyanları bir bileşkede toplamak mümkün olabilir. Müteşebbis heyeti ve otuz kişiden meydana gelen bir genel merkezi arasında güzide arkadaşlarımızdan Fevzi, Ali Fuat ve Kazım Paşalarla, Refet ve İsmet Beylerin de gizli olarak dahil bulunmasını uygun gördüm. Bu sayede bu memleketi tutan ve milli maksadımızın kahramanı bulunan arkadaşlarımız, bu teşkilatta söz sahibi bulunacaklar ve onların malumat ve teşebbüsleri, teşebbüslerin cereyanı üzerinde etken olacaktır. Kâtibi Umumi ilan edilen eski Dahiliye Vekili Hakkı Behiç Bey tarafından yazılan ilk mektubu şifre ve resmi yazı olarak arkadaşlara takdim ettim. (...)

“Sosyalizm ve komünizm prensiplerinden hangileri ve ne dereceye kadar bizce tatbik edilebilir ve hazmedilebilir ve kabul edilebilir görüleceği Türkiye Komünist Fırkası’nın propagandasına karşılık milletin fikri tezahürleriyle (belirtileriyle,YK) ve zamanla anlaşılacaktır. Ordunun her vakitten ziyade büyük bir disiplin ile kumandanlarının eli altında bulunmasına son derece dikkat ve ehemmiyet atfolunmalıdır. Komünizm cereyanı nihayet ordunun en büyük kumandanlarında kalmalıdır.” (ATABE Atatürk’ün Bütün Eserleri,C.10, Kaynak Yayınları, İstanbul;2003;81)

(Resmi) Türkiye Komünist Fırkası Hangi Koşullarda Kuruldu?

(Resmi) Türkiye Komünist Fırkası (TKF) 18 Ekim 1920 tarihinde kurulduğunda Mustafa Kemal Paşa henüz yeterince güçlü değildi ve Sovyet Rusya’nın Anadolu’da sürdürülen mücadelenin önderliğini ele geçirmeye yönelik ciddi girişimleri vardı.

Mustafa Kemal Paşa'nın bu tarihte yanındaki kadronun çok büyük bölümü eski İttihatçılardan oluşuyordu. (Resmi) TKF kurulduğunda İttihat ve Terakki'nin önder kadrosu sağdı ve Anadolu'da gelişen mücadeleye ilişkin olarak sürekli bazı girişimlerde bulunuyordu. Talat Paşa 15 Mart 1921 tarihinde, Cemal Paşa 21 Temmuz 1921 tarihinde ve Enver Paşa da 4 Ağustos 1922 tarihinde öldürüldü. Anadolu'daki eski İttihatçıların Mustafa Kemal Paşa'nın kadrosuna dönüşmesi önce Talat Paşa'nın öldürülmesi ve ardından da 13 Eylül 1921 tarihinde Sakarya Zaferi sonrasındadır. Bu tarihlere kadar Mustafa Kemal Paşa'nın doğrudan yönlendirebildiği güç son derece sınırlıydı.

Daha önceki yazılarımda da ele aldığım gibi, bu dönemde Sovyet Rusya, Anadolu'daki Şerif Manatov ve Ziyetullah Nevşirvanov gibi Sovyet görevlileri aracılığıyla 1920 yılı yaz başlarında (Hafi) Türkiye Komünist Fırkası'nı kurdurmuştu. Bu Sovyet görevlilerinin, o tarihte Anadolu'daki en önemli askeri gücün başında olan Çerkes Ethem ile yakın ilişkileri vardı. Özellikle 1920 yılı ilkbahar sonu ve yaz aylarındaki Yozgat ayaklanmasının bastırılması sonrasında Çerkes Ethem'in güç ve itibarı iyice artmıştı.

10 Eylül 1920 tarihinde Bakü'de Mustafa Suphi'nin önderliğinde Türkiye Komünist Fırkası kurulmuştu. Mustafa Suphi, Osmanlı savaş esirlerinden bir askeri birlik kuruyordu. Sovyet Rusya, "devrimi süngünün ucunda taşıma" anlayışıyla Kızıl Ordu marifetiyle Anadolu'daki mücadelenin önderliğini ele geçirme çabası içindeydi. Silah, cephane ve maddi kaynak açısından yardım gelebilecek tek ülkenin Sovyet Rusya olması, Türkiye'den kopuk bu kesimin etkisini arttıracaktı. Ayrıca, Bolşevikliğin ne olduğunun bilinmediği koşullarda, Anadolu'da Sovyet Rusya'nın ve Bolşeviklerin epeyce sayıda sempatzanı vardı.

(Resmi) Türkiye Komünist Fırkası Niçin Kourdurldu?

Mustafa Kemal Paşa, bu koşullarda Ankara'da 18 Ekim 1920 tarihinde bir komünist parti kurdurttu. İlk yaptığı işlerden biri, Çerkes Ethem'in Sovyet görevlisi kişiler ve onların gizli örgütü ile ilişkisini kesmek oldu.

Mustafa Kemal Paşa, 1920 yılı Ekim ayı sonunda Çerkes Ethem'e yazdığı mektupta, onu da kendi kurdurttuğu (resmi) Komünist Partisi'ne davet etti: "Üçüncü Enternasyonal'e bağlı Ankara'da bir genel merkez kuruldu. Bu merkezi cemiyete ben, sen ve Refet Bey dahi alındık. Yeni Dünya gazetesi işte bu cemiyetin fikirlerini yayacaktır. Hakkı Behiç Bey cemiyetin Kâtibi Umumisi olmuştur." (ATABE,C.10,2003;82) Çerkes Ethem, böylece, Anadolu'daki Sovyet görevlileri ve onlara karşı kurulan (resmi) TKF arasında kaldı. (Resmi) TKF'nin 1921 yılı Ocak ayında tasfiyesinde de onların Çerkes Ethem ile ilişkisi kullanıldı.

İçişleri Bakanı Dr. Adnan (Adivar), 16 Ekim 1920 tarih ve 1640 sayılı genelge ile, ancak Hükümet'ten gerekli izinleri alarak kurulmuş olan komünist partisine üye olanların ve bu örgütten mühürlü üyelik kartı almış kimselerin komünizm propagandası yapabileceği ve komünizmle ilgili herhangi bir faaliyette bulunabileceğini açıkladı. (Akbulut-Tunçay,2020;36)

Böylece, Anadolu'da Sovyet yanlısı komünistlerin gizli faaliyet yapmaları yasaklandı. Bunun üzerine, bu kesim, ancak 7 Aralık 1920 tarihinde Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nı resmen kurdu.

Bu yasaklama sonrasında, komünizm propagandası yapmak ve örgütlenmek konusunda meydan 18 Ekim'de kurulan partiye kaldı.

Parti'nin amacı, Anadolu'da gelişen mücadelenin Sovyet Rusya'nın kontrolüne girmesini engellemektir. Bu nedenle, hem Anadolu'da Sovyet görevlileri tarafından

doğrudan örgütlenen gizli komünist partisine, hem bu partinin etkili olduğu Çerkes Ethem'e, hem de yurtdışında Kızıl Ordu'nun desteğiyle gelebilecek olan Mustafa Suphi'nin girişimlerine karşı hazırlık yapıldı.

Bu tarihte Anadolu'daki önder kadroların İttihatçı liderlerle olan yakın ilişkisi nedeniyle, Mustafa Kemal Paşa, İttihatçılardan yararlandı. İttihatçılar da, bu girişim konusunda Enver Paşa'nın onayını aldılar. Mustafa Kemal Paşa bu girişimde bulunarak, Enver Paşa'nın Anadolu'daki kadrolarını Sovyet Rusya'ya ve Mustafa Suphi'ye karşı kullandı.

Mustafa Kemal Paşa, Çerkes Ethem ayaklanması bastırıldıktan ve Yunan Ordusu 1. İnönü Savaşı'nda durdurulduktan sonra 22 Ocak 1921 tarihinde Büyük Millet Meclisi'nin gizli oturumunda "Komünizm Propagandası Hakkında" bir konuşma yaptı. Konuşmanın bazı bölümleri aşağıda sunulmaktadır:

"Rus Bolşevik resmi hükümeti, resmi ricalinin (mevki sahibi olanlar,YK) bizim olan, bizim resmi ricalimizle olan temas ve münasebetlerinde Rusya dahilinde bu milletin soysuz, herhalde sersem bir takım evlatları oralarda da serseriliklerine devam etmişlerdir. İşte bu serseriler bir iş yapmak hülyasına kapılarak görünüşte memleketimize ve milletimize faydalı olmak için Türkiye Komünist Fırkası diye bir fırka teşkil etmişlerdir ve bu fırkayı teşkil edenlerin başında da Mustafa Suphi ve emsali bulunmaktadır. Bunlar doğrudan doğruya vatanperverane bir his ile ve hakiki bir milli his ile değil, benim kanaatimce belki kendilerine para veren, kendilerini himaye eden ve bunlara ehemmiyet atfeden Moskova'daki prensip sahiplerine yaranmak için bir takım serserice teşebbüslerde bulunmuşlardır. Bunların yaptıkları teşebbüs, Rus Bolşevizmini muhtelif kanallardan memleket dahiline sokmak olmuştur. Bu suretle memleketimize, milletimize hariçten komünizm cereyanı sokulmaya başlanmıştır.

"Diğer taraftan, efendiler, memleket dahilinde komünizmin ne olduğunu bilmeyen, fakat bu esaslara dayanarak meydana gelmiş olan, şekillenmiş bir Bolşevik kuvvetinin bizim için kurtarıcı kuvvet olabileceğini farz eden birtakım insanlar dahi, hatta bu hariçten gelen komünizm cereyanına temas etmeksizin kendiliğinden komünizm teşkilatı yapmak hevesine düştüler. Bir zaman geldi ki, Ankara'da, Eskişehir'de, şurada burada memleketin hemen birçok yerlerinde birçok insanlar, birbiriyle irtibatlı olmaksızın, komünistlik teşkilatı kurmaya ve aynı zamanda hariçten de birtakım insanlar serseri surette memlekette dolaşmaya ve aynı zamanda propaganda yapmaya başlamışlardır. Daima esaslarına sadakati muhafaza etmekte en büyük faydayı gören Heyeti Vekile'niz bunun için verimli bir neticeyi düşünmek mecburiyetini hissetti. Her halde bu memlekette ve bu millet içinde komünizmin tatbik mahalli bulamayacağı kani idi ve kanidir. Komünizmin ne olduğunu bilirse aydınlar, o zaman memleket dahilinde tatbikine izin verilebilir. Fakat aydınlar dahi dahil olduğu halde halk, ordu, komünizmin ne olduğunu bilmiyor. Yalnız kurtarıcı kuvvet olabileceği inancına kapılmış ise, o zaman körü körüne cahilane komünizm olabilir veyahut milletin az bir kısmı, küçük bir kısmı meyledebilir. Bu suretle azınlığın azınlığı denecek mertebede meydana gelecek bu kuvvet kendini yaygın ve hâkim bir kuvvet farz ederek, çünkü vukufsuzluğu üzere bir teşekkül olacağından derhal memleket dahilinde -bittabi bu gibi inkılapların milletimizin tamamı tarafından derhal imha edileceğine eminiz- her halde bir feveran olabilir, bir inkılap teşebbüsü olabilir. Bu itibarla hükümet tedbir düşünmek mecburiyetinde kalır. (...)

"Malumu âliniz, fikir cereyanlarına karşı fikre dayanmayan kuvvetle karşılık vermek, o cereyanı imha etmedikten başka, herhangi bir muhatabınızla, herhangi bir insanla konuşulduğu zaman onun herhangi bir fikrini kuvvet zoru ile reddederseniz, o ısrar eder. İsrar ettikçe kendi kendini aldatmakta daha çok ileri gidebilir. Dolayısıyla, fikir cereyanları cebir ve şiddet ve kuvvetle reddedilmez. Bilakis takviye edilir. Buna karşı en tesirli çare, gelen fikri cereyana karşılık fikir cereyanı vermek, fikre fikirle karşılık vermektir. Dolayısıyla komünizmin memleketimiz için, milletimiz için, dini icaplarımız için kabul edilemez olduğunu anlatmak, yani millet kamuoyunu

aydınlatmak en faydalı bir çare görülmüştür. İşte hükümet böyle bir çareye girişmekle meşgul olmakla beraber, şüphe yok ki, gelen cereyanlar zamandan evvel fiilen zararlar doğurabilecek hale gelmemesi için dahi bir taraftan da gerekli tedbirleri almıştır. Hükümet aydınlatma ile bu cereyanın önüne geçmeyi düşündüğü sırada, aynı suretle düşünen birtakım kıymetli ahlaklı ve her bakımdan güvenilir arkadaşlar bana müracaat etmişlerdir. Bu zevat bu bakımdan bu memleket ve milletin menfaatlarına azami ne suretle hizmet edebileceklerini düşünüyorlardı. İşte bu düşüncenin mahsulü olmak üzere Ankara'da Komünist Fırkası namı altında bir fırka teşekkül etti.

"Bu fırkayı teşkil eden zevatın bence kati surette malum olan zihniyetini kısaca izah etmek istiyorum ki, yanlış anlamalar sona ersin. Bu zevat bir defa milli sınır dahilindeki halkın bağımsızlığının muhafazası, yani bu milletin, milli gayesinin, geleceğinin temini ve elde edilmesi için hizmet etmek istiyorlar. Yine onlar da hepiniz gibi milletin hakiki refah ve saadetini maddeten elde edebilmek için idare makinesinin ıslahı, toplumsal ahvalimizde mümkün olduğu kadar milletin hazım kabiliyeti derecesi nispetinde ilerlemelere mazhar olmayı düşünen insanlardı. Dolayısıyla, bu fırkayı teşkil edenler, komünizmin ne olduğunu millete anlatmak ve bunun ne olduğunu bütün esasları, prensipleri bütün milletçe malum olmadıkça olsa olsa onların içinden halkın kabiliyet ve eğitimlerine mümkün olduğu kadar hizmet edebileceklerini, tatbik kabiliyeti görüldüğü takdirde tatbik zihniyetinde idi. Fakat gayet mutaassıp oldukları nokta, o da, bu memleket içinde ve bu millet içinde her türlü toplumsal inkıpların zararlı dahi olsa, her türlü inkılabın hakiki sahipleri yine bu millet olmalıdır. Yine bu millet vekili olmalıdır ve çok mutaassıp oldukları bir nokta varsa, bu memleket içinde yabancı ile hiçbir inkılap vücuda gelmesine alet olanları aşağılamak ve rezil etmek idi. İşte bu işi iyi niyetler ile yapmak arzu eden arkadaşların teşebbüsü hükümetçe uygun görülmüş ve kendilerinin vukuu müracaatları üzerine resmen müsaade edilmiştir. Yalnız bu müsaadeyi yapmakla hükümet bir şey düşündü. Evet, komünizm toplumsal bir meseledir. Bunun her türlü esaslarını ve hakikatlerini istenildiği gibi söylemekte beis yoktur. Yalnız teşebbüs maksadı belli olmayan, mahalli dahi istenildiği anda meçhul bulunan birtakım kimselerin komünizm namı altında, Bolşevizm namı altında teşkilat yapmasını katiyen engellemek istedik ve bu bakımdan Dahiliye Vekili bütün üst seviyedeki mülki memurlara dedi ki; komünistim diyen, hükümetçe resmen programı görülmüş ve mevcudiyeti resmen tasdik edilmiş cemiyete mensup olabilir. Fakat kendi kendine teşekkül eden fırkanın hükümete verdiği bir teminat vardı ki, o dahi her önüne geleni teşkilata memur etmeyip, belki aklı başında, milli mukaddesatı, dini icapları, milletin ve devletin genel şartlarını idrak eden insanlar ancak bu milli gayeye sadık kalmak şartıyla kamuoyunu aydınlatabilirlerdi ve ben eminim ki arkadaşlar, Rus Bolşevizminin yapmış olduğu tahribatı birçoklarımızdan daha iyi bilmektedirler. (...) Bu fırka bu suretle teşekkül ettikten sonra Halk İştirakiyun fırkası namı altında bir fırka hükümete müracaat etmiş bulunuyordu. Bu fırka hakkında bir kelime daha ilave etmek isterim. Türkiye Komünist Fırkası, yani komünistliği ne Arapça, ne Türkçe yapmak istememiş olduklarını, yegane gayelerinin halkı aldatmamak olduğunu, söylediğimiz şeylerin komünistlik olduğunu anlasınlar düşüncesiyle kurulmuştur. Onun için doğrudan doğruya komünist kelimesini tekrar ediyoruz ki, halkı aldatmış olmayalım diye. Dolayısıyla, Türkiye Komünist Fırkası bu suretle memlekette teşekkül ettiği sırada, Bakû'da yine Türkiye Komünist Fırkası namıyla bir fırka vardı. (...)

"Türkiye Komünist Fırkası, Türkiye için, Türkiye dahilinde çalışan bir fırka mahiyetinde tecelli ediyor. Halk İştirakiyun Fırkası, doğrudan doğruya komünizm mahiyetini gösterir bir fırkadır ve sağlam malumata göre burada bulunan Rus Sefarethanesi ile dahi tamamen temas halinde bulunuyorlar. Bu hususta fazla bir şey söylemek istemiyorum. (...)

"Hiçbir vakitte merkezi hariçte bulunan bir teşkilatla işbirliği yapamayız. Biz kendi kendimizi sevk ve idareye çalışırız. Bu memlekette çalışmak isteyenler, hakiki olarak çalışmak isteyenler memleketin içinde bulunurlar ve memleketin hakiki kaynaklarına, kitlelerine dayanırlar." (ATABE, C.10,2003;306-307-8, 310)

(Resmi) Türkiye Komünist Fırkası'nın Amacı

Mustafa Kemal Paşa'nın, Anadolu'daki İttihatçılara kurdurttuğu Türkiye Komünist Fırkası, İslamiyetle komünistliği bütünleştiren, yerli ve milli bir komünist partisini savunuyor, Sovyet Rusya'nın yönettiği ithal komünizme ve Sovyet Rusya'ya bağlılığa karşı çıkıyordu.

Türkiye Komünist Fırkası'nın yayın organı olan Yeni Gün gazetesi Parti'nin yaklaşımını şöyle özetliyordu: "Şimdiki halde, biz memleketin menfaatleri için, kendi başlarına buyruk olarak hükümetimizin rızasını almadan gelen bütün tahrikçi ve propagandacılara karşı mücadele etmeliyiz. [Türkiye'ye] bolşevizmi ancak Türkler getirebilirler ve bolşevizm ancak yukarıdan gelebilir." (Akbulut-Tunçay,2007;33)

Türkiye Komünist Fırkası'nın komünist partilerin programlarında yer alan temel talepleri içeren programında İslamiyetle ilişki şu şekilde ifade ediliyordu: "İslamiyetin sosyalizmi tamamiyle tesis eden esasları neşr ve tamim olunarak, komünistliğin bir fazilet-i diniye ve ahlakiye olduğu ispat edilecektir." (Akbulut-Tunçay,2007;42. Parti nizamnamesi ve programı için bkz.Akbulut-Tunçay,2007;38-45 veya Tunçay,Mete, *Türkiye'de Sol Akımlar, 1908-1925*, İletişim Yay., İstanbul, 2009;426-431)

Parti'nin Genel Sekreteri Hakkı Behiç Bey'in imzasıyla yayımlanan beyannamede, Parti'nin görüşleri daha açık bir biçimde ifade edilmişti:

Öncelikli olarak, komünizme geçiş "kanlı ihtilallerle" değil, bir "tekâmül" süreciyle gerçekleştirilecekti.

Beyannamede şu görüşler belirtiliyordu:

"Komünizm esaslarının cemiyat-ı beşeriyede teessüs etmesi için mutlaka kanlı ihtilallere ve bu ihtilalat (karışıklıklar,YK) esnasında vukuu tabii olan suistimallere, müfritane (aşırı,YK) tedbirlere ihtiyaç bulunduğu zehabını (sapmasını,YK) da reddederiz. Bila-istisna bütün beşeriyetin saadetini ve sükun ve intizamını hedef ittihaz (kabul,YK) eden bir gayenin kendisine taban tabana zıt vesaitte muhtaç olması gayr-i tabiidir. (...)

"Fırkamız, memleketimizi inkılap fikirlerine karşı gayr-i tabii bir inhimakı (aşırı düşkünlüğü,YK) olduğundan inkılab-ı cihanı, netice-i ihtilal olarak değil, mahsul-ü tekamül olarak kabul etmiştir. (Akbulut-Tunçay,2007;47)

"Komünist olmak için filan şahıs veya filan memlekete intisaba lüzum yoktur. Komünizm bir kanaattır ki, buna iman edenleri, vicdanları ve kanaatleri bizzarure (ister istemez,YK) birleştirir. Bu itibarla komünizm arkadaşlığı beşeri, insani ve umumdur.

"Fakat hiçbir memleketin komünist partisi işlediği muhitin şerait-i hususiyyesinden ayrı ve cebri ve sun'i istikamet takip edemeyeceğine mebni beynelmilel (dayandığı uluslararası,YK) kongrelerin gaye olarak çizdikleri hutut-u umumiyye (genel yazılar,YK) ve esasiyyeden maada hareket-ı inkılabiyyede her memleket gibi Türkiye dahi kendi komünistlerinin beynelmilel ve umumi gayeye müteveccih mesaisinde kendi şerait-i mahsusasının ve kendi ihtiyacatının hakim olmasına çalışacaktır. (...)

"Fırkamız evvela kendi istiklalinin bütün komünist memleketler ve bilhassa Rus Sovyet Cumhuriyeti tarafından en fazla bir hiss-i hürmetle (hürmet duygusuyla, YK) telakki edilmesine itina ve intizar etmekte (beklemekte,YK) ve diğer milletler hakkında Türkiye'nin dahi aynı samimi hiss-i hürmetle müteveccih olmasını esas olarak kabul eylemektedir. (...)

"Türkiye Komünist Fırkası'nın milli istiklale münafi (aykırı,YK) bir hareketi yoktur ve olamaz. (...)

“Cihan inkılabının ilk alemdar-ı zaferi (zafer bayrağını taşıyanı,YK) olan Rus Sovyet Cumhuriyetini taklit etmiş olmak için hiçbir memleket komünist olmaz. Bütün Müslüman aleminde en ziyade tazyikatını (baskılarını,YK) hissettiren Garp emperyalizmi olduğu için Müslüman memleketlerini komünizm tabii bir tevhid-i mesaiye (çalışmaları birleştirmeye,YK) ve Rus Sovyet Cumhuriyeti ile teşrik-i mücahedata (mücadele ortaklığına,YK) sevk etmektedir.” (Akbulut-Tunçay,2007;49)

“Fırkamız gaye-i programı olarak beynelmilel komünizmin hutut-u esasiyyesini (esas kurullarını,YK) irae eden (gösteren,YK) ve Rusya'da dahi tamamen henüz tatbiki mümkün olmayan Rus Komünist programını kabul etmiştir.” (Akbulut-Tunçay,2007;50)

(Resmi) TKF'nin genel sekreteri Hakkı Behiç Bey, bir dönem Bakü'da İttihatçıların kurduğu komünist partisinin önder kadrolarından olan, ancak 10 Eylül 1920 tarihinde Bakü'de kurulan Türkiye Komünist Fırkası'na Mustafa Suphi tarafından alınmayan Dr.Fuat Sabit'e yazdığı Kasım 1920 tarihli mektubunda da şunları belirtti:

“Bakü'da Mustafa Suphi adında birinin Anadolu'da vücuda getirilecek bir inkılabı istihdaf eden (amaçlayan,YK) mesaisi, Anadolu nazarında hiç bir kıymet ve ehemmiyeti haiz değildir. Anadolu başlı başına, kendi mütefekkirlerinin ve kendi fedakar rehberlerinin arkasında, inkılap hayatında ihraz etmek (erişmek,YK) istediği mevki kendisi intihap edecektir. (...)

“Bizim Anadolu'muz, esasen Komünizmin halk prensiplerine pek kolay yanaşmak kabiliyetindedir. Ve buna mani olacak kapitalist müessesat yoktur! Yahut, bir kuvvet addolunacak derecede haiz-i ehemmiyet değildir. Şu halde Türkiye inkılabının, hatta bütün alem-i İslam inkılabının hususi bir siması değil, hususi ve büsbütün başka bir mahiyeti vardır. Bu mahiyet, komünizme, Anadolu şeraitinin daha yakın olması, Rus'larda ve Avrupa'da olduğu gibi, ona vasıl olmak için intikal devrelerine ve bu intikal devrelerinin selameti için, herhangi kuvvetli bir ihtilal kitesinin diktatörlüğüne ihtiyaç bulunmamasıdır.

“Şu tafsilata göre, Suphi kafilesinin, Rusya'da gördüğü şekli Anadolu'da tatbiki temayül etmesi cehaletinin ve ne inkılabı ne Anadolu'yu anlamamış olmasının mahsulüdür. Fırkamız, bu cehalete, bittabi düşmeyecektir. (...)

“Fakat bu temayül, umumileşerek kendiliğinden inkılabı vücuda getirecektir. Yoksa, herhangi bir ordunun, herhangi bir kuvvetin, cebri ve sun'i bir vaziyet vücuda getirmesine inkılap denilemez. Binaenaleyh, Anadolu'nun Komünistleri, Anadolu inkılap hayatının başından beri vaziyeti en yakından gören insanlardır ki, memleketi ihtiyacı hakikisine tekabül edemeyecek harekattan tahlis etmek (kurtarılmak,YK), ve hayat-ı inkılapta ona en salim istikameti vermek endişesiyle ortaya atılmışlardır. Şu halde, Suphi kafilesinin Kızıl Ordularla gelecek cebri ihtilalinin ne manası, ne ehemmiyeti, ne de faidesi vardır.

“3. Türkiye Komünist Fırkası, tıpkı Rusya'da olduğu gibi, Amele ve Rençber için bir ay, diğer mensuplar için üç ay namzetlik müddeti kabul etmiştir. Binaenaleyh, Mustafa Suphi kafilesinin her önüne geleni fırkaya intisap ettirerek serserilerden mürekkep manasız ve mahiyetsiz kitleler vücuda getirmiş olması, bizim için mucib-i ibret (ibret gerektiren,YK) olmak lazımdır. Bizim hakiki Komünist fırkamız müteşekkildir (kurulmuştur,YK). Fırka halinde toplanıp buraya kimsenin gelmesine ne lüzum, ne de ihtiyaç vardır. Memleket, teşkilat halinde inkılap hayatına hazırlanmaktadır. Bu hayatın geçeceği ameli safahatı (pratik süreci,YK) tayin etmek hakkı yalnız bize, Türkiye Komünistlerine ait bir vazifedir.

“4. Memleket haricinde serseri bir kuvvet şeklinde toplanan erbab-ı ihtirasın temayülatına (eğilimlerine,YK) tabi olmamak hususunda gösterdiğiniz isabet ve nüfuz-u nazar (kavrama yeteneği,YK) şayan-ı teşekkürdür. (Akbulut-Tunçay,2007;58-59)

Hakkı Behiç Bey'in kendisi gibi Çerkes olan Rauf Bey'e (Orbay) 20 Kasım 1921 tarihinde gönderdiği mektupta da 1920 yılının ikinci yarısında yaşanan gelişmeler aşağıdaki şekilde anlatılmaktadır:

“Siyaset-i hariciye itibariyle Şarka ve Rus inkılabına takarrüpte (yakınlaşmakta,YK) memleket için büyük ümid-i necat (kurtuluş ümidi,YK) gördüğüm ve şahsi kanaatlarım itibariyle de Müslüman aleminde Rus inkılabını tadilen vücuda gelecek bir sosyalist ittihadına merbud (bağlı,YK) bulunduğum için, bu mesleğimde tamamıyla bana taraftar görünen M.K.Paşa ile bolşevizme doğru bir cereyan tevlid ediyorduk (meydana getiriyorduk,YK). Bunun iptidalarını Sivas hayatından beri pek iyi bilirsin. Hükûmet işleri ile alakadar olduğum zaman bu mesleğimi tervice (hizmete,YK) çalıştığım gibi, haricen de efkarı hazırlamak üzere gizli bir teşkilat vücuda getirdik. Bu teşkilatın ismi Yeşil Ordu idi. Aynı zamanda Türkistan'da, İran'da, Azerbaycan'da bu isimde teşekküller haber alıyorduk. Orada çalışan arkadaşlarımızla muhabere ederek onların mesaisinden istifade etmek, hududumuz haricindeki teşkilatı buraya rapt eylemek, bir taraftan onları Rus istila-i siyasisinden kurtarıp mutedil bir sisteme irca edeceği için onlar hesabına çok menfaatlı, bir taraftan bizi bütün bu İslam kitleleri ile müttehiden hareket eder göstermek sureti ile kuvvetli bulunduracağı için bizim hesabımıza çok istifadelî, bir taraftan da Rusları ayrı ayrı Müslüman memleketlerle siyaset yapmaktan kurtarıp bizi tutmakla bütün alem-i İslamî tutmuş olacaklarına emniyet vereceği için Ruslar hesabına da oldukça kârlı bir iş idi. (...)

Mustafa Kemal Paşa (Komünist) namı ile ve tamamen Rus İnkılabının aynısını istihdaf etmek (amaçlamak,YK) şartı ile bir fırka teşkilini teklif etti. Rusya' dan gelen bir tehlikenin ilhab ettiği (tutuşturduğu,YK) bir fikr-i mahsus ve zaruret-i siyasiye şeklinde bana adeta cebren kabul ettirilen bu işi bir fedakarlık addettim. Çünkü Komünist Fırkası namına ortaya çıkmakla bir kere bittabi çok kuvvetli husumetler celb edecektim. Saniyen (ikinci olarak,YK) bu fırkanın bizim memlekette gayesine göre bir şekl-i idare vücuda getirmesi adeta muhal (mümkün olmayan,YK) iken ben muhali temenni eder bir adam vaziyetinde kalacak idim. Salisen (üçüncü olarak,YK) komünizm haricinde hiçbir fırka namına bir daha hayat-ı siyasiyeye çıkamamak ıztırarına (dürtüsüne,YK) düşecektim. Bunları hep düşündüm. Hatta Maliye Vekili Ferit Bey de ihtar etti. Fakat reddedersem istikbalde tekrar bir mevki-i iktidar tasavvur ettiğime zahip olacaklar (sanacaklar,YK) korkusu ile kabulü muvafık buldum, teşkilata başladık.

“Ethem' in Yunan ordusuna ilticası haberi, sanki buna intizar ediliyormuş (bekleniyormuş,YK) gibi, faaliyeti tezyit etti (artırdı,YK). Ethem taraftarları toplandı. Komünist Fırkası namına ihtilal yapıldığına, Ethem'in ve kuvvetlerinin bizim sevk ve tahrikimizle isyan ettiklerine, hatta benim de şahsen bu meselede alakadar olduğuma dair rivayetler, dedikodular hep levs-i hasetten (haset pislüğinden,YK), levs-i menfaatten (menfaat pislüğünden,YK) doğan birçok iğrenç cereyanlar memleketi istila etti. Eskişehir'de gayr-i münasip neşriyatından dolayı hükûmetçe tatil edilecekken kurtarıp buraya celp ve başmuharrirliğini bizzat deruhte ettiğim Yeni Dünya gazetesi bir eşkiya yatağı gibi basıldı. Muharrirleri hapis edildi, sermuharriri ben olduğum gazetenin başında müdir-i mes'ul namına da benim ismim bulunduğu halde, en küçük bir arkadaşlık hissi ile haberdar bile edilmedim. Gazetede Ethem'in gönderdiği bir beyanname tab' olunmuş. Bu beyannamenin Kütahya'dan geleceğini bile haber alıp bazı meb'uslara söyleyenler, bunun tab' edilmemesi için bana bir tezkerecek bile yazmadılar. Beyanname tab' edildi ve cürm-ü meşhut halinde matbaa basılarak yakalandı. Gazete tatil olundu. Beyannameyi tervicen (desteklemek amacıyla,YK) yazıldığı rivayet edilen başmakaleden dolayı (henüz intişar etmemiş ve dünyanın hiçbir tarafında cürüm teşkil etmesine imkan görülemedi) [meyecek] bir makaleden dolayı matbaa ve gazete müstahdemleri aylarca hapsolundu. Bu gazetenin müdür-i mes'ulü ben idim ve hiçbir şeyden haberdar olmayarak yatıyorum.

“İşte Ethem meselesi ... Kanaatım itibariyle bu meselenin haliki (yaratıcısı,YK) Ethem'in kahramanca hareketlerine karşı orduda uyanan hissi-rekabet, Ethem kuvvetlerinin zulmü yüzünden halk arasında hasıl olan nefret ve husumettir. (...)

“Ethem binlerce adam öldürdüğü, binlerce hayvanatı sürüp götürdüğü zaman Ankara'da itibar ve ihtiram görmüş, sonra kuvvetlerini ordu kadrosuna geçirip Ankara'ya hasta geldiği zaman Taşhan'da Hacı Şükrü'nün ihzar ettiği (hazırladığı,YK) bir odada tedavi edilmiştir. Ethem ihanet etti ise belki mazurdur, fakat onu bu harekete sevk edenleri Cenab-ı Hak affetmeyecektir.

“Ethem gitti, Komünist Fırkası bittabi gitti. Belki çok iyi oldu.” (Akbulut-Tunçay,2007;63-65)

Hakkı Behiç Bey'in bu yazılarından anlaşılan, Mustafa Kemal Paşa'nın, Anadolu'daki mücadelede Sovyet Rusya'nın ve Mustafa Suphi'nin önderliği ele geçirme girişimlerini, İttihatçıların büyük katkısıyla da, engellemiş olduğudur.

Yeşil Ordu'nun tasfiye edilmesi, Çerkes Ethem'in ayaklanmasının bastırılması ve 2 Ocak 1921 tarihinde Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nın önderlerinin Çerkes Ethem ayaklanmasındaki rolleri iddiasıyla bu partinin faaliyetlerinin durdurulmasıyla birlikte, İttihatçıların kontrolü altındaki (resmi) Türkiye Komünist Fırkası'na ihtiyaç kalmadı.

Çerkes Ethem ayaklanması 27 Aralık 1920 günü başladıktan sonra, aralarında Şerif Manatov, Ziyetullah Nevşirvanov ve bazı başka komünistlerin bulunduğu bir grup, demiryolu işçilerine greve giderek Çerkes Ethem ayaklanmasının bastırılması için asker sevkini önlenmesi çağrısında bulunan bir bildiri hazırladı. Eskişehir'de bir matbaada basılan bu bildiri, matbaada bulunan iki kişi tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya bildirildi ve basılan bildirin dağıtımı engellendi.

“Çerkez Ethem'in başkaldırdığı sıralar, Ankara'da (Resmi TKF'nin organı olarak yayımlanan) Yeni Dünya gazetesi de hükûmete cephe almış ve eski sahibine karşı asker sevkini engellemek için, demiryolu işçilerini greve çağırmıştır; bunun üzerine 2 Ocak'ta Yeni Dünya idarehanesi hükûmet taraftarlarınca tahrip edilmiştir. Gazetenin sahib-i imtiyazı Arif Oruç ve arkadaşları tutuklanmıştır. Resmi TKF da bu sıralar kendiliğinden kapanmış olmalıdır. Ayaklanmayı destekledikleri iddiasıyla, aynı ay içinde THİF ve Emek gazetesi çevresinden Salih Hacıoğlu, Ziyetullah Nevşirvanov ve daha başka birtakım kimseler tutuklanmışlardır. Mustafa Suphi ve 14 yoldaşının Karadeniz'de öldürülmeleri de, yine bu aralığa rastlamaktadır.” (Akbulut-Tunçay,2007;167)

(Resmi) TKF'nin Çerkes Ethem'den yana tavır almasında, genel sekreteri Hakkı Behiç Bey'in de çerkes olması etkili olmuştur. Yoksa, Anadolu'daki Sovyet yanlısı örgütlenmeye karşı oluşturulmuş olan (Resmi) TKF'nin, Sovyet görevlilerinin yakın ilişki içinde bulunduğu Çerkes Ethem'i desteklemesi mantıklı değildir. Mustafa Kemal Paşa, bu “işbirliği”ni kullanarak, hem Sovyet yanlısı örgütlenmeyi, hem de İttihatçıların kontrolündeki (resmi) TKF'yi tasfiye etti.

Geriye dönülüp bakıldığında, 1920 yılının son aylarında ve 1921 yılı Ocak ayında Mustafa Kemal Paşa'nın büyük bir strateji ustası olarak, kendisine karşı olan Enver Paşa'nın Anadolu'daki kadrolarından yararlanarak, Sovyet Rusya'nın Mustafa Suphi'nin de içinde yer aldığı girişimini engellemede (resmi) Türkiye Komünist Fırkası'nı etkili bir biçimde kullandığı görülmektedir.

(Resmi) Türkiye Komünist Fırkası'nın İttihatçılarla İlişkileri

(Resmi) Türkiye Komünist Fırkası, Mustafa Kemal Paşa'nın girişimiyle, Anadolu'daki önemli İttihatçı kadrolar tarafından kuruldu. Hareketin başına geçirilen Hakkı Behiç Bey'in Cemal Paşa ve Enver Paşa ile mektuplaşmaları, (resmi) Türkiye Komünist Fırkası'nın

İttihatçılarla yakın ilişkisini ve Çerkes Ethem ayaklanması sonrasında niçin hemen tasfiye edildiğini anlatmaktadır.

Hakkı Behiç Bey'in ve TKF Merkez-i Umumi İcra Heyeti üyesi Eyüp Sabri'nin Cemal Paşa'ya, "ellerinizden öper, cevapnamenize intizar ederiz" diye biten 8 Kasım 1920 tarihli mektubunda gelişmeler şu şekilde anlatılmaktadır:

"Şarkta Rus siyasetile ve Ruslarla inkılap umdelerile beraber yürüyebilmek için burada bir Komünist fırkası teşkil ettik. Bu suretle bir taraftan Rusya'dan gelecek ve gayelerimize tevafuk edemeyecek (uygun gelmeyecek,YK) inkılap cereyanlarını durdurarak memleketimizdeki hareket-i inkılabiyenin istinat noktalarını daima elimizde bulundurmak, diğer taraftan Rus inkılabının açacağı kanallardan istifade ederek alem-i İslam ile samimi münasebata girişebilmek maksatlarını istihdaf ettik (amaçladık,YK). Bilmem doğru düşündük mü? (...)

"Bu itibarla Mustafa Kemal Paşanın Anadolu hükümeti ile aramızda vaziyet itibarile farklar da hasıl olmuştur.

"Mustafa Kemal Paşa inkılap ruhile mütehassis, fakat herşeyden evvel milli bir şekilde ortaya çıkan davasının müdafiidir. Garp ile uzlaşmağa her zaman Şark ile münasebatı tercih eder. Fakat Şark siyasetini elinde bulunduran Rusya'nın hiç olmazsa kuvvetli bir muhadenet (dostluk,YK) ve müzaheret (yardımı,YK), hiç olmazsa bizi Asya'dan tefrik etmeğe çalışır bir vaziyet göstermemesi lazımdır.

"Afganistan'da da bu mektubun sizi ne vakit bulacağını, ve o zamana kadar ne gibi tebeddülât (değişiklikler,YK) ve inkılabat (inkılaplar,YK) tahaddüs edeceğini (ortaya çıkaracağını,YK) bittabi kestiremem. (Akbulut-Tunçay,2007;53-54)

Hakkı Behiç Bey ve Eyüp Sabri Bey'in Enver Paşa'ya 15 Ocak 1921 tarihli mektupları da "cümlemizin muvaffakiyetini temenni ederek, muhterem ellerinizden öper, selâmet, saadet ve muzafferiyetinize dualar ederiz" cümlesiyle bitiyordu. Mektupta gelişmeler hakkında şu bilgiler veriliyordu:

"Muhterem Paşamız,

"Evvela hayatınızı vakfettiğiniz büyük gaye-i vahdetin (birlik amacının,YK) temin ve istihsalı için bütün alem-i İslamı minnettar eden mücahedatınızı (savaşınızı,YK) tebcil ederiz (kutlarız,YK). İnkılabcı bir cihangirin Asya'ya ve Afrika'ya elbet kuvvetli bir şule-i selamet (kurtuluş alevi,YK) ve saadet vereceğinden eminiz. Umum Müslümanlık alemleri ile tevhid-i mesai edebilmek, Avrupa siyasetine müebbeden kapılarımızı kapayarak, Şarka tevcih (yöneltmeyi,YK) amal eylemek (amaçlamak,YK), her fırsattan ve her imkandan bilistifade Avrupa'yı bir inhizam-ı kat'iyeye duçar edecek (kesin bir yenilgiye uğratacak,YK) muazzam bir Asya federasyonuna doğru yürümek, her şeyin her fikrin ve her kuvvetin fevkinde bizi teşhir eden gayelerdir. Bu gayelerimizde sizi de alemdar tanımakla müşerref ve müftehiriz (iftihar ediyoruz,YK). Ve bu gayelerin istilzam ettiği (gerekli kıldığı,YK) hiçbir fedakarlıktan çekinmemek azmindeyiz. Bu azmin sevkyledir ki, Şarkta Rus siyasetiyle ve Rusların inkılab umdeleriyle beraber yürüyebilmek için burada bir Komünist Fırkası teşkil ettik. Bu suretle bir taraftan Rusya' dan ve Mustafa Suphi gibi serserilerden gelecek ve gayelerimize tevafuk edemeyecek (uygun olmayacak,YK) inkılap cereyanlarını durdurabilmek, yani memleketimizdeki hareket-i inkılabiyenin istinat noktalarını daima elimizde tutabilmek, diğer taraftan Rus inkılabının açacağı kanallardan istifade ederek alem-i İslam ile samimi münasebata girişebilmek maksatlarını istihdaf ettik (amaçladık,YK).

"Bu maksatlarımız ve gayelerimiz sizce de makul ise, bize büyük muavenet etmenizi bilhassa rica ederiz. İslam aleminin komünizm cereyanlarını Türkiye'de ve bizim idareimizde toplamağa, biz burada pek ziyade ehemmiyet veriyoruz. Oralarda husule getirilecek teşkilatı merkez-i umumimize raptetmek ve icabında Rusya'ya karşı da bu teşkilata istinad etmek her zaman

mucib-i faide (fayda sağlayan,YK) olacaktır. İslamiyet esaslarıyla komünizm esaslarının telifi suretiyle inkılabın bizim tarafımızdan teshil edilmiş (kolaylaştırılmış,YK) olması Rusya için de menfaattir. Bu nokta-i nazarlarımız muvafıksa, Rusya'da ve bütün alem-i İslam üzerinde merkezimizin irtibat ve münasebatını istediğiniz gibi tanzim ediniz.

“Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine gönderdiğiniz mektupları okuduk. Ve çok müstefid olduk (yararlandık,YK). Rusların hodbinane bir inkılabcılık zihniyetiyle kendilerine istinad etmek zaruretinde bulunanları daima Moskova'ya raptetmek sevdasında bulunmaları inkılabın gayesi olan cihan federasyonu yerine Rus federasyonu zehabını uyandırmakta ve bihakkın endişeler tevliid etmektedir (doğurmaktadır,YK). Bugün Şark siyasiyatını elinde bulunduran Rusya'nın her şeyden evvel, muhitine girecek olanlara karşı kuvvetli bir muhadenet (dostluk,YK) ve müzaheret (yardım,YK) hissiyle, hiç olmazsa her türlü politikacılıktan azade bir samimiyetle hareket etmesi lazımdır. İşte bunun içindir ki, Rus Komünizm umdelerinin cihan-ı İslamda tatbikini bizim deruhte etmemiz muktezidir (gereklidir,YK). Buna muvaffakiyet hasıl olursa, İslam aleminin inkılab cereyanları tevhid edilmiş olacak ve bir gün büyük bir kongrenin Rusya'daki inkılab kuvvetine muadil bir kuvvetle Asya'ya hakimiyeti temin edilmiş bulunacaktır. Bugün için hayal olan bu emelin yarın tahakkuk edebilmesi basiretkarane (önden görene,YK) bir gayret sayesinde çok mümkündür. İslam inkılab aleminin başında siz bulunduğunuz için bu hayal bize çok hakikate karib (yakın,YK) görünüyor.

“Cümlemizin muvaffakiyetini temenni ederek, muhterem ellerinizden öper, selamet, saadet ve muzafferiyetinize dualar ederiz.” (Akbulut-Tunçay,2007;54-55)

Enver Paşa'nın “Ankara Türk Komünist Fırkasına” başlıklı mektubunda (Moskova, 4 Şubat 1921) şöyle deniyordu: “Mesainizi hürmetle selamlar ve herhalde Moskova'da Tevfik Rüştü Bey ve diğer arkadaşların mesaisini teshile sai (kolaylık sağlayıcı,YK) olarak üçüncü enternasyonal ile anlaşmanıza çalışacağımızı arz eylerim.” (Akbulut-Tunçay,2007;56)

Enver Paşa, Hakkı Behiç Bey'e Moskova'dan gönderdiği 4 Mart 1921 tarihli mektubunda da kendi projesi ile (resmi) Türkiye Komünist Fırkası'nın faaliyetlerinin nasıl örtüştüğünü şöyle anlatıyordu:

“İslam ihtilal cemiyetleri ittihadı" Cemiyetinin mahrem olarak bu iş ile devamına ve hükümetin siyasetine tabi olmayarak Avrupadaki sınıf mücadelesinden de istifade ederek İslamları tahrikte daim olması kararındayım. Bunun Türkiye'deki vaziyetine gelince Türkiye'de de zamanın daha doğrusu memleketin ihtiyacatına uyarak oldukça sol bir programla bir partinin aynı maksatla fakat hükümette gözü olmayarak yalnız hükümetin icraatını bu noktai nazarından tenkid veya takviye etmek üzere vücut bulmasını hariç islam memleketleri efkari noktai nazarından lüzumlu görürüm. (...)

“Rusya' da komünizm idaresinin islam kıt'alarına (parçalarına,YK) zarar verdiğini görüyoruz. (...)

“Bütün dünya komünist olarak üçüncü enternasyonal etrafında toplanırsa o vakit biz de herhalde kendimize o kütlede muvafık bir şekil verecek surette kuvvetlenmiş oluruz ki bu da pek müsait bir istikbaldir. İşte Rusya ve Rusyadaki komünizmin bize bu kadar büyük bir faidesi aşikar iken bence eğer Rusya' da Komünistlik sönmek üzere olduğunu görürsek onu da ihya edecek yardımlardan geri durmamalıyız, kanaatindeyim. (...)

“Şu uzun satırları bir daha hülasa etmek lazım gelirse şöyle olur:

“1. - Ben ‘İslam ihtilal cemiyetleri ittihadı’ başında İngiltere olmak üzere Avrupa emperyalizm ve bizi doğrudan doğruya ezmek isteyecek olan kapitalizmi aleyhinde mücadeleye devam edeceğim. Tabii bundan Türkiye mukadderatı da müteessir olmayacaktır. Çünkü icabında Türkiye hükümeti de aleyhimde bulunabilir. Ve benimle alacağı vereceği olmadığını söyler.

“2. - Bu hususta Türkiyede çalışmak yani dediğim gibi bir sol fırkanın vücudu lazımdır. Bunu da oradaki arkadaşlardan münasiplerinin teşkili lazımdır.

“3. - ‘İslam ihtilal cemiyetleri ittihadı’ komünist olmayarak fakat tahrip edecekleri hedefin müşterek olması dolayısıyla Dünya komünistleriyle tevhidî mesai edecektir. Ve her İslam memleketinde hiçbir emperyalist siyasetine alet olmayarak mücadelesine devam edecektir.” (Akbulut-Tunçay,2007;56-58)

Bakü’den (Resmî) Türkiye Komünist Fırkası’na Eleştiri

Mustafa Suphî’nin önderliğinde Bakü’de kurulan Türkiye Komünist Fırkası, 16 Mart 1921 tarihinde Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Sovyet Rusya arasında imzalanan antlaşmaya kadar faaliyetini bu kentte sürdürüyordu. Parti, 17 Şubat 1921 tarihli Yeni Dünya Gazetesi’nde “Anadolu’da Resmî Komünist Fırkası” başlıklı imzasız bir yazı yayımladı. Bu yazıda, (resmî) Türkiye Komünist Fırkası, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin bir girişimi olarak değerlendiriliyor ve eleştiriliyordu. Yazının bu konuya ilişkin bazı bölümleri aşağıda sunulmaktadır:

“Fakat resmî fırkanın hakiki sahibi ne beyannamesinden ne de pek daha ziyade vâzih (açık,YK) olan siyâsî programından anlaşılmaz. İttihat ve Terakî biçiminde bir klik oligarşisi, şahsî bir diktatörlük tesis etmek gayesinin takip olunduğuna kanaat getirmek için teşkilat nizamnamesine bakmak kafidir. Program "bazı sınıfların hukuk-ı siyasiyesinin (politikasının,YK) tahdidini" kabul ettiği halde, nizamname sınıf farkı gözetmeksizin "fırka programını kabul eden, fırka teşkilatından birinde çalışan, fırkanın mukarreratına (kararlarına,YK) itaat ve inkiyad eyleyen (boyun eğen,YK) ve azalık ücretini tediye eden" bircümle kimselere fırkanın kapısını açık bulunduruyor. İşçi ve köylü olmayan aza için namzetlik müddeti ise azami üç aydır. (...)

“Fırka teşkilatına gelince, işler karyelerde (köylerde,YK) (3-5), kasabalarda (5-7), vilayetlerde (7-12) kişilik birer idare heyeti tarafından tedvir olunur (çevrilir,YK). Fırkanın umumi kongresi, vilayetlerden intihap ve izâz olunacak (seçilecek ve saygı gösterilecek,YK) birer murahhasla (delegeyle,YK) fırka meb’uslarından ve fırkanın teşkilatına dahil vekil ve komiserlerden teşekkül eder. Merkez-i umumiye de bu kongre seçer.

“Tıpkı İttihat ve Terakî teşkilatı .. Hani sınıfı mübareze (sınıf kavgası,YK), hani istismarcı sınıfların hukuk-ı siyasiyeden mahrumiyeti, hani işçi sınıflarına terbiye-i siyasiye verecek bir teşkilatı, hani burjuva hükümetlerine adem-i iştirak (katılmama,YK) esası? ..

“Adam sen de; bunlara ne lüzum var? Bu gibi engeller mevki-i iktidara çıkmayı geciktirir. İşçi sınıflarını (...) çabuk yol verir. Halbuki böyle bir teşkilat nizamnamesiyle azami üç ayın içinde bütün İttihat yaranı (dostları,YK) dünyanın en koyu komünisti olur. İçlerine bütün spekülanları, bütün muhtekirleri (vurguncuları,YK) alabilirler.” (Akal,Emel – Çulfaz, Mustafa, *Yeni Dünya Bakü Sayıları*, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2022,152)

Son Not

(Resmî) Türkiye Komünist Fırkası, Mustafa Kemal Paşa’nın çok güçsüz olduğu, yanındaki kadroların İttihatçı liderlerden aldıkları talimatlara göre hareket ettikleri ve Sovyet Rusya’nın Mustafa Suphî’yi de kullanarak Anadolu’daki mücadelenin önderliğini ele geçirmeye çalıştığı koşullarda, Mustafa Kemal Paşa tarafından İttihatçı kadrolar eliyle kurduruldu ve Ekim 1920 – Ocak 1921 döneminde “görevini” yerine getirdikten sonra da, Mustafa Kemal Paşa’nın müthiş operasyonlarından biri olarak, tarihin sayfalarına gömüldü.